

О. Віщук,

здобувач ступеня доктора філософії 4 року навчання
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ПІДКУП СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА НЕЗАЛЕЖНО ВІД ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ФОРМИ

Головним завданням при формулюванні кримінально-правових норм є досягнення максимальної відповідності між зовнішньою формою кримінального закону та його внутрішнім змістом, між задумом законодавця та його втіленням. Лише при правильному вирішенні зазначеної задачі можна розраховувати на досягнення ефективності подальшого застосування проектованої новели. Багато в чому це залежить від якості законодавчої техніки [1, Витвицкая].

Корупція є складним і багатоаспектним соціальним явищем, яке підриває авторитет держави, завдає шкоди утвердженню демократичних основ, управління суспільством побудові та функціонуванню державного апарату, суттєво обмежує конституційні права і свободи людини і громадянина, порушує принцип верховенства права, призводить до гальмування та викривлення соціально-економічних реформ, порушує принцип соціальної справедливості, нищить духовні, моральні та суспільні цінності, ускладнює відносини з іншими державами і всією міжнародною спільнотою.

Покарання за перелічені вище правопорушення встановлені в Кримінальному кодексі України. У випадку злочинів, пов'язаних з корупцією, вони варіюються від штрафу до позбавлення волі і включають громадські роботи, виправні роботи, арешт та обмеження волі. В якості додатко-

вого покарання також застосовується конфіскація майна, отримання права зайняти певні посади чи займатися певною діяльністю (необов'язково або обов'язково), а також штраф. Усі штрафи встановлюються відповідно до мінімального прожиткового мінімуму для працюючих дорослих осіб, показник, який підлягає регулярному перегляду. Нижче наведені штрафи застосовуються станом на листопад 2018 року і базуються на поточному курсі обміну з місцевої валюти до євро.

Як правило, покарання залежать від характеру кримінального правопорушення (наприклад, отримання хабара, безпідставного збагачення, неналежного впливу або зловживання службовим становищем), типу посадової особи [2], яка вчинила правопорушення, або кому було запропоновано неправомірну перевагу (наприклад, приватна або державний; звання державної посадової особи), суми, до якої відноситься кримінальне правопорушення (наприклад, значне, велике, особливо велике), та інші обставини (наприклад, якщо злочин було вчинено неодноразово або як частина змова).

Наприклад, отримання хабара посадовою особою, яка займає особливо відповідальну посаду (тобто Президентом, міністрами, членами парламенту, суддями Верховного Суду або керівниками інших центральних державних органів), кара-

ється від восьми до 12 років позбавлення волі, тоді як отримання хабара посадовою особою, яка займає відповідальну посаду (тобто іншими суддями або прокурорами), карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років. В обох випадках застосовується також конфіскація майна та заборона займати певні посади до трьох років. Прийняття обіцянки або пропозиції отримати хабар або прохання про його надання караються таким же чином.

Отримання хабара іншими державними службовцями карається штрафом (від 530 до 800 євро), арештом від трьох до шести місяців або позбавленням волі від двох до чотирьох років із заборonoю займати певні посади до трьох років (без конфіскації майна). Прийняття обіцянки або пропозиції щодо отримання хабара караються так само. Стаття 368 Кримінального кодексу України також встановлює обтяжуючі обставини вчинення цього правопорушення іншими державними посадовими особами. Наприклад, якщо сума хабара, отримана таким іншим державним службовцем, велика, то застосовуються ті самі санкції, що і у випадку вчинення цього правопорушення службовою особою, яка займає відповідальну посаду (як зазначено вище).

Більш легке покарання передбачається за одержання хабара особою, що надає державні послуги (наприклад, нотаріусом, приватним виконавцем або судовим експертом) та посадовими особами приватних юридичних осіб. Таке правопорушення (без обтяжуючих обставин) карається штрафом у розмірі від 400 до 530 євро, виправною роботою на один-два роки, арештом на строк до шести місяців, обмеженням волі на два-п'ять років або позбавленням волі на той самий термін з вилученням права займати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Одержання хабара посадовою особою приватної юридичної особи (без

обтяжуючих обставин) карається штрафом від 265 до 400 євро або виправленням строком до двох років, арештом на строк до шести місяців, обмеженням волі до три роки або позбавленням волі на той самий строк з отриманням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до двох років. Прийняття обіцянки або пропозиції щодо отримання хабара караються так само.

Покарання за підкуп чиновників також буде залежати від їх статусу. Підкуп посадової особи, яка займає особливо відповідальну посаду, карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років і можливою конфіскацією майна; підкуп посадової особи, яка займає відповідальну посаду, карається позбавленням волі на строк від чотирьох до восьми років [3].

Підкуп інших посадових осіб (без обтяжуючих обставин) карається штрафом (від 265 до 400 євро), обмеженням волі від двох до чотирьох років або позбавленням волі на той самий період і не передбачає конфіскації майна.

Полегшено покарання за підкуп посадових осіб приватних юридичних осіб або осіб, що надають державні послуги. У таких випадках вищезазначені правопорушення (без обтяжуючих обставин) призводять до штрафу (від 80 до 200 євро), від 100 до 200 годин громадських робіт, обмеження волі до двох років або позбавлення волі на той самий термін.

Юридичні особи можуть бути покарані за певні правопорушення (включаючи підкуп різних посадових осіб або неправомірний вплив), вчинені їх посадовими особами або представниками, або за невиконання ними заходів щодо запобігання корупції, що призвела до вчинення таких самих правопорушень його працівниками (не посадові особи). У вищезазначених випадках штраф передбачається у вигляді штрафу (подвійний розмір неправомірної вигоди, незаконно отриманої таким суб'єктом). Якщо

неправомірної вигоди не було отримано або її розмір неможливо розрахувати, суд застосовує штраф, який залежить від тяжкості кримінального правопорушення, від 2600 до 26500 євро.

Покарання за зловживання владою або службовим становищем залежить від суми збитків і може призвести до арешту на строк до шести місяців, обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк із штрафом від 130 до 400 євро і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [4]. Якщо збитки перевищили 7000 євро, правопорушення карається позбавленням волі від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років, а також штрафом від 265 до 530 євро.

Штраф за привласнення, розтрату чи перетворення майна шляхом зловживання службовим становищем залежить від суми відповідних коштів та / або інших обтяжуючих обставин. Таке правопорушення карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права займати певну посаду та займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Суворість покарання зростає у разі обтяжуючих обставин. Найсуворіше покарання застосовується, якщо правопорушення вчинено організованою групою або сума, про яку йдеться, особливо велика (тобто, перевищує 16 500 євро).

Нарешті, пороги покарання за певні правопорушення, пов'язані з корупцією, дозволяють спеціально конфіскувати (тобто вилучити) майно, яке є предметом кримінального правопорушення, або пов'язані з ним інструменти чи доходи [5].

Штрафи за правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені Кодексом адміністративних правопорушень України, також залежать від

характеру та виду правопорушень і включають штраф від близько 26 до 1300 євро з конфіскацією отриманого доходу або подарунка (де це можливо) і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю протягом одного року.

За останні кілька років в Україні відбулися істотні зміни у політичній, економічній та правовій сферах суспільного життя. Значно підвищився рівень національної самосвідомості населення. Європейські цінності стали фундаментом для подальших реформ у різних сферах суспільного життя країни. Певним чином змінився рівень правової культури та правової свідомості населення, невід'ємних атрибутів демократичної правової держави. Вперше за багато років Україна зробила суттєві кроки назустріч своїм громадянам, провівши низку демократичних реформ у системі національного законодавства. Поряд із декриміналізацією та гуманізацією кримінального законодавства, прийняттям нового кримінального процесуального законодавства, відповідних змін зазнало й законодавство у сфері судоустрою та судової діяльності, незмінними та пріоритетними завданнями якого є піднесення авторитету суду в суспільстві та відновлення довіри населення. Реалізувати поставлені завдання можна лише за умов подолання проблеми «вибіркового правосуддя» та знищення корупційної складової частини всередині судової системи. Корумпованість суддів чинить негативний вплив, зокрема, й на динаміку скоєння кримінальних та адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією в Україні.

Перед тим як розпочати дослідження питання ефективності розгляду судами України корупційних злочинів, а також перейти до аналізу сучасного стану судової практики з розгляду справ цієї категорії, необхідно приділити

трохи уваги змінам, що відбулися в українському законодавстві, зокрема, у сфері судустрою та судової діяльності. Розгляд справ про корупційні правопорушення на належному рівні нині був би неможливий без оновлення судової системи, з одного боку, та прийняття нових законодавчих актів у сфері протидії корупційним правопорушенням, з іншого боку.

Тривалий час в Україні було відсутнє належне законодавство у сфері протидії правопорушенням, пов'язаним із корупцією. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5 жовтня 1995 р. та деякі положення Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. (далі – КУпАП) перестали відповідати вимогам сучасності. Те саме можна сказати й про прийняту 25 травня 1998 р. Пленумом Верховного Суду України Постанову № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією».

Важливою подією у сфері протидії корупційним правопорушенням стало прийняття законодавцем 7 квітня 2011 р. Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції», а також доповнення 13 квітня 2011 р. Особливої частини чинного КУпАП главою 13-А «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», в межах якої безпосередньо передбачено, які саме діяння визнаються адміністративними корупційними правопорушеннями і які стягнення можуть застосовуватися до осіб, винних у їх вчиненні.

Найбільша кількість змін у національному законодавстві у сфері судустрою та протидії корупції відбулася протягом 2014–2016 рр. У цей період було прийнято такі закони України: «Про очищення влади» від 16.09.2014 р., «Про запобігання корупції» та «Про Національне антикорупційне бюро України» від

14.10.2014 р., «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 р., «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» від 03.11.2015 р. Водночас у державі вперше було запроваджено окрему, незалежну систему органів виконавчої влади, які займаються попередженням, виявленням, припиненням та розкриттям корупційних злочинів, а також забезпечують формування та реалізують державну антикорупційну політику – Національне антикорупційне бюро України.

Для аналізу практики застосування покарання за підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, наведені наступні статистичні данні [6].

Звітність про стан здійснення правосуддя в місцевих загальних судах України за 2017 рік:

Кількість проваджень за ст. 368-3 КК України, що перебували на розгляді - 45.

Кількість розглянутих проваджень за ст. 368-3 КК України із постановленням вироку - 25.

Звітність про стан здійснення правосуддя в місцевих загальних судах України за 2018 рік:

Кількість проваджень за ст. 368-3 КК України, що перебували на розгляді - 40.

Кількість розглянутих проваджень за ст. 368-3 КК України із постановленням вироку - 24.

Звітність про стан здійснення правосуддя в місцевих загальних судах України за 2019 рік:

Кількість проваджень за ст. 368-3 КК України, що перебували на розгляді - 52.

Кількість розглянутих проваджень за ст. 368-3 КК України із постановленням вироку - 40.

Звітність про стан здійснення правосуддя в місцевих загальних судах України за 2020 рік:

Кількість проваджень за ст. 368-3 КК України, що перебували на розгляді - 58

Кількість розглянутих проваджень за ст. 368-3 КК України із постановленням вироку - 13.

Таким чином, можемо бачити, що кількість проваджень за ст. 368-3 КК України, що перебували на розгляді у місцевих загальних судах України з кожним роком збільшується, що є наслідком вдалих змін у національному законодавстві у сфері судустрою та протидії корупції. Українське законодавство не передбачає жодних передбачених законом засобів захисту від хабарництва (наприклад, звільнення від сплати за сприяння або наявність програми відповідності як захист від накладення кримінального покарання у випадках підкупу різних посадових осіб або неправомірному впливу з боку його посадових осіб), або інші правопорушення, пов'язані з корупцією.

У кримінальному провадженні загальним захистом буде виклик обвинувачення (яке несе тягар доказування) для доведення складових елементів відповідного злочину, пов'язаного з корупцією.

Крім того, Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає можливість:

- оскаржувати повідомлення про підозру, видане стороною обвинувачення, слідчому судді (якщо таке повідомлення вручається, особа стає підозрюваним та може підлягати застосуванню відповідних обмежувальних заходів у кримінальному провадженні);

- просити суд визнати докази, надані стороною обвинувачення, неналежними або неприпустимими; і

- подати апеляційну та касаційну скарги на винесене рішення.

Зазначений вище Кримінально-процесуальний кодекс також дозволяє учасникам кримінального провадження вимагати його закриття на процесуальній основі (наприклад, на

основі розумного строку досудового розслідування).

Штраф, накладений на юридичні особи, може бути меншим (у межах встановленого діапазону), якщо компанія доведе, що «вповноваженою особою» (наприклад, директором, акціонером) були вжиті заходи для запобігання кримінальному правопорушенню.

Таким чином, можемо зробити висновок, що з прийняттям нових антикорупційних законів та удосконаленням законодавства у сфері судустрою у період з 2011 по 2020 рр. в Україні почала діяти принципово нова система боротьби з корупцією, яка має переважно превентивний характер, спрямована, з одного боку, на створення умов, що унеможливають або максимально ускладнюють корупційні прояви, а з другого на посилення відповідальності за корупційні правопорушення, що вже мали місце, на протидію пм традиційними правовими методами. Оновлення механізму протидії шляхом вдосконалення інноваційних законів України «Про Національне антикорупційне бюро», «Про запобігання корупції» та «Про судустрій і статус суддів» мало загалом позитивний ефект, про що нині свідчать результати роботи антикорупційних та судових органів України.

Стаття розкриває сутнісне розуміння кваліфікуючих ознак комерційного підкупу та дає їх класифікацію саме у сфері приватного права та акцентує увагу читача на важливості досконалості законодавчої техніки. Вдале законодавство виключає можливість вчинення дій, що будуть руйнувати баланс внутрішньої та зовнішньої структури кримінального права. Під аналіз цієї статті підпадають безпосередньо і питання обмеження конституційних прав людини через порушення принципу верховенства права внаслідок вчинення такого кримінального правопорушення.

Основне значення приділяється висвітленню питання уніфікації кваліфікуючих ознак комерційного підкупу та хабарництва.

Розкриваючи вищезазначені положення необхідним також вбачається детальний аналіз покарань за перелічені правопорушення та логіка, якою керується законодавець при визначенні ступеня тяжкості конкретного діяння за відповідною санкцією.

Аналіз санкцій статей кримінального законодавства дає змістовні підстави для того, аби розмежовувати корупційні правопорушення, які регулюються адміністративним законодавством, а які кримінальним. Звертаємо увагу на питання щодо неможливості застосування пом'якшуючих обставин при вчиненні цих правопорушень.

Підіймаючи проблему різних підходів законодавця при диференціації соціальних явищ, які досліджуються цією статтею, автор наголошує на її актуальності для українського правового середовища. Відповідно приділяється увага змінам, що відбулися, зокрема у сфері судоустрою та судової діяльності, а також зміни у зв'язку із прийняттям Закону України "Про запобігання та протидію корупції" (про створення окремої незалежної системи органів виконавчої влади).

Можна зробити висновок про те, що необхідною ланкою механізму протидії корупції у приватній та публічній сферах є уніфікація їх кваліфікуючих ознак та щодо доцільності впровадження нових механізмів боротьби з корупційними правопорушеннями і їх результативності. Вдалість проведення судової реформи підтверджується статистичними даними, які наведені в тексті статті.

Ключові слова: уніфікація, ознаки, що кваліфікують, підкуп, приватна сфера, публічна сфера.

Vitsiuk O. Practice of application of punishment for bribery of official of legal entity private law independently from organizational and legal form

The article reveals the essential understanding of the qualifying features of commercial bribery and gives their classification in the field of private law and emphasizes the reader's attention to the importance of perfection of legislative technique. Successful legislation excludes the possibility of actions that will destroy the balance of internal and external structure of criminal law. The analysis of this article directly covers the issues of restriction of constitutional human rights due to violation of the rule of law as a result of committing such a criminal offense. The main importance is given to the issue of unification of qualifying features of commercial bribery and bribery.

Disclosing the above provisions, it is also necessary to provide a detailed analysis of penalties for these offenses and the logic that guides the legislator in determining the severity of a particular act under the relevant sanction.

The analysis of sanctions of articles of the criminal legislation gives substantial bases for distinguishing between corruption offenses which are regulated by the administrative legislation, and which criminal. We draw attention to the question of the impossibility of mitigating circumstances in the commission of these offenses.

Raising the problem of different approaches of the legislator in the differentiation of social phenomena, which are studied in this article, the author emphasizes its relevance for the Ukrainian legal environment. Accordingly, attention is paid to the changes that have taken place, in particular in the field of judiciary and judicial activity, as well as changes in connection with the adoption of the

Law of Ukraine "On Prevention and Combating Corruption" (establishing a separate independent system of executive bodies).

It can be concluded that a necessary part of the anti-corruption mechanism in the private and public spheres is the unification of their qualifications and the feasibility of introducing new mechanisms to combat corruption offenses and their effectiveness. The success of judicial reform is confirmed by the statistics provided in the text of the article.

Keywords: unification, qualifying features, bribery, private sphere, public sphere.

Література

1. Витвицкая С.С. Проблемы формирования уголовно-правового запрета в сфере экономической деятельности: монография. Ростов н/Д. 2009. 294 с.

2. Бараненко Д.В. Спеціальний суб'єкт злочину: кримінально-правовий аналіз:

автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія ; кримінально-виконавче право». Київ, 2009. 19 с.

3. Брич Л., Навроцький В. Ознаки посадової особи та кваліфікація господарських злочинів, вчинених нею. Підприємництво, господарство і право. 2001. № 1, С. 58–62; № 2, С. 68–71.

4. Светлов А.Я. Ответственность за должностные преступления. Київ: Наукова думка, 1978. 304 с.

5. Брич Л.П. Про проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення». Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1, С. 214–222.

6. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» (реєстр. № 7487 від 17.12.2010 р.): URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=39289 (accessed: 19.12.2021)